

La descoberta del coneixement. Homenatge als meus mestres de Mollet

Montserrat Tura i Camafreita*

Paraules clau

Col·legis Nous, escola, mestres, Trinitat Falgueras, Jaume Coll, José Pérez Benavente, Victòria Garcés, educació, franquisme, Mollet del Vallès.

Quan ets una criatura i vas a escola encara no saps que aquella olor –totes les olors– impregnarà per sempre un racó amagat de la memòria, un racó ben amagat perquè l’oblit no l’esborri mai. Però, de gran, aquella olor reapareix i és quan t’adones que és la barreja de les olors que senties a causa de les serradures humides, del guix de la pissarra, dels encenalls dels llapis quan hi feies punta, de l’estufa d’esclòfia de pinyó, del raig de sulfumant amb què es netejaven els lavabos i, també, de totes les nostres olors de criatures apiñades en aquelles aules.

Però més enllà dels records que van quedar atrapats en les papil·les olfactives voldria ser capaç de retornar de la memòria, d’aquell racó ben amagat i de tots els altres racons del pensament,

com eren aquells dies que eren feliços però que eren per damunt de tot els dies de la descoberta perquè a l’escola hi vam aprendre a conèixer, i d’allò que avui conec hi ha molt i quasi tot que encara ho dec a aquells primers anys –que no van ser gaires anys, des del setembre de 1957 fins al juny de 1967–, de quan anava als Col·legis Nous.¹

Els nens portaven una bata grisa amb ratlles verticals de color blau marí i aquest mateix color remarcava la part superior de les butxaques, dels punys i del coll. Les nenes, en canvi, dúiem una bata blanca. Les nostres mares hi havien brodat amb més o menys traça el nostre nom a la butxaca superior. Aquelles bates havien de durar, però nosaltres creixíem i, per tant, duraven molt menys del que uns pares de poble pobre –i en període de postguerra– haurien volgut. El jocs i la hiperactivitat infantil no hi ajudaven gaire. Per això cada dissabte tornaven a casa amb les butxaques esquinçades,

257

*Metgessa, exalcaldessa i exconsellera, montserratura@gmail.com

¹ Així anomenàvem popularment l’escola de l’administració, l’escola pública, que en aquella època se’n deia “nacional” perquè l’Administració se n’autoproclamava. Concretament la de Mollet, s’havia projectat l’any 1914 durant la Mancomunitat de Catalunya i l’alcaldia de Joan Tura Pedragosa, i la seva construcció havia finalitzat l’any 1925, quan la dictadura de Primo de Rivera ja havia disolt la Mancomunitat. Durant la Guerra, els Col·legis Nous van seguir funcionant i no van patir danys en els bombardeigs.

la vora desfeta i els colzes foradats. A l'hivern, patien les cises, a causa dels jerseis gruixuts de llana aprofitada d'altres peces velles que potser havien visitat les arnes.

El primer record que tinc és la veu gruixuda i potent de la parvulista Trinitat Falgueras i el primer record que tinc d'ella és davant d'un llibre de primera lectura. Encara en recordo el dibuix de la coberta, amb aquell nen de cabells rossos —sé que era un nen perquè portava pantalons curts— que escrivia a la pissarra, enfilat en un tamboret, «mi mamá me mima».

La senyoreta Trini tenia abundants cabells blancs i com que sordejaven havíem de respondre amb un to de veu elevat perquè pogués aprovar o desaprovar la nostra lectura. Em sembla que això ens feia aparèixer als ulls dels altres alumnes com a criatures segures, resolutives i una mica imperatives, però ara ja puc dir que que aquella aparent fermesa no era res més que la nostra adaptació a la seva duresa d'oïda.

Sempre semblava que ens renyés però estic segura que ens estimava, i una vegada ens vam acostumar al seu to de veu ens vam sentir acollits en aquell món de lletres i números que ens obria les portes del llenguatge escrit i del càlcul aritmètic i, a través d'això, cap al coneixement infinit.

Solia seure a la seva taula d'angles arrodonits pels anys i plena de forats dels corcs de fusta mentre jo m'enfilava al llistó que reforça l'estructura de les potes. L'equilibri era més difícil el dia que perseverava en la inacceptable idea que jo usava «excessivament» l'anomenada «mà del dimoni». En aquella època no era gens convenient ser esquerrana i per aquesta raó la mare havia atès la petició de fer-me portar un vell mocador de fer farcells

que serviria per immobilitzar-me a l'esquena una mà que, senzillament, volia ser més útil. Quan m'equivoco a l'hora d'indicar el costat del proper gir del cotxe, sempre penso que devia ser aquella immobilització sense sentit la que va fer que encara no sàpiga mai on cau la dreta.

Passats uns mesos de la meva estrena com a alumna, quan ja havia après el mecanisme de pronúncia de les síl·labes i ja era capaç d'encadenar les paraules que formaven una frase i d'entendre'n el seu sentit, la meva mestra va decidir ensenyar al director de l'escola els progressos d'una alumna tan jove que no aixecava gaire més de tres pams de terra. El director va venir a l'aula —en el meu record encara és un gegant— i em va parlar amb la seva veu encara més intimidadora que els crits de la senyoreta Trini. El director d'aleshores era el señor José Pérez Benavente, conegut com a Sr. Benavente, a qui Mollet deu la seva habilitat per mantenir bona part de l'equip de mestres de la Segona República després de la victòria franquista.

El seu posat era seriós, la seva conversa era seca i la seva aula era més important que les altres o, si més no, es trobava en una alçada superior perquè aleshores només hi havia un pis d'aules i tan sols en el punt central de l'edifici s'aixecava aquella mena de «torre del castell», on teníem prohibit d'accedir-hi i fins i tot de posar els peus als esglaons de les seves «sagrades escales», que eren dobles i simètriques, tan solemnes que feien por.

El senyor Benavente devia ser d'una mida normal, probablement al voltant d'un metre setanta-i-cinc centímetres, però jo hauria afirmat que era un autèntic gegant. Portava ulleres, tenia bigoti i tot plegat em va fer quedar ben muda quan va entrar a la nostra classe.

Tan muda que no vaig saber pronunciar ni una sola síl·laba d'aquell llibre que m'havia après de memòria en pocs mesos. Qualsevol senyal de precocitat que hagués demostrat abans es va esfumar de cop i volta però vaig saber mantenir, això sí, un bon equilibri sobre el llistó que em permetia mantenir la mirada fixa a la pàgina vint-i-una del llibre envellit. No sé si Trinitat Falgueras em va perdonar mai que li fallés d'aquella manera.

Aquells dos anys de parvulari ens van ensenyar lletres i números i també a orientar-nos per l'edifici i a trobar els racons del patí on protegir-nos dels jocs de les alumnes grans. Quan ets una puça en un món d'escarabats sempre hi ha qui se n'aprofita. La senyoreta Trini era una mica sorda però tenia una mirada telescòpica i un camp de visió de tres-cents seixanta graus quan es tractava de controlar i protegir als seus pàrvuls. Ara que m'ho miro de lluny em fa l'efecte que la seva era una combinació molt particular perquè és veritat que ens cridava però també ho és que era plena de tendresa.

Al cap de dos cursos vaig canviar de classe, però em vaig seguir quedant a l'ala de llevant, que era la part de l'edifici destinada a les nenes. Em vaig haver d'acostumar a tractar la senyoreta Teresa perquè la Teresa Ferreres va ser durant dos anys la meva nova guia en aquelles portes que s'obrien cap al coneixement. Tot el que vaig aprendre després i el que encara aprenc devia començar allà, encara que la veritat és que una part molt important de les hores de classe de la tarda les nenes havíem de fer repunt, sobrefilat, punt de creu i

també sargir forats d'unes teles que no arribarien mai a ser peces de vestir.

Les classes de la senyoreta Teresa se'm feien llargues, i potser és per això que recordo sobretot l'avemaria que ens feia resar quan començava el dia, els rosaris del dissabte, quan venia mossèn Esteve d'Ordal i ens parlava d'un infern tenebrós on anaven els que no seguien el recte camí que ell ens indicava. Recordo que també es feia llarg, molt llarg, aquell mes de maig, consagrat a la Verge Maria. Cada dia passava per casa de les meves ties per anar-hi a buscar les flors que a casa no teníem.

Si dic la veritat he de dir que el que més m'agradava era resoldre problemes de persones que anaven al mercat i havien de calcular els quilos i les pessetes, i de trens que circulaven a dotze quilòmetres per hora i havien de recórrer llargues distàncies, inimaginables en la nostra vida real. D'aquell temps són, també, les històries que llegia de la col·lecció «Historias» de l'editorial Bruguera,² amb il·lustracions dels protagonistes al lloc del llibre —encara en conservo uns quants exemplars, que ja eren vells quan els vaig llegir per primera vegada—. Sí que em van fer molta companyia, aquells llibres, i em van descobrir Jules Verne. Però aquests records van quedar una mica esboirats per la pesadesa de l'oració religiosa dels dissabtes, que durava moltes hores, i pel rigor de la preparació inevitable per a la confirmació d'un bateig que havia sigut forçat per les circumstàncies.

De totes les nenes de la classe jo era l'única que als vespres, ja fosc, tornava

² La col·lecció "Historias" de l'editorial Bruguera, va publicar més de cent títols de llibre juvenil. A més a més de l'obra de Julio Verne, publicava aventures com ara *Las aventuras del Club Pickwick* de Charles Dickens; *La isla del tesoro*, de R. L. Stevenson; *Los tres mosqueteros*, d'Alejandro Dumas, però també *La cruz y la espada*, de Frai Junipero Serra o *San Francisco de Asis* d'Anne Saint-Varent.

a veure alguns dels meus mestres, quan la mare posava dins un gran cistell les lleteres, els ous, el mató, les mongetes tendres i jo els ho portava. Els dos centenars de metres que separaven casa meua –can Pinyonaire– de la Casa dels Mestres es feien molt llargs amb el cistell tan ple però nosaltres havíem subministrat a domicili aquell lloc des de sempre. Només als mestres els portàvem els productes que veníem. Tots els que no vivien a la Casa dels Mestres havien de venir a comprar a casa, igual que ho feien els altres veïns de Mollet.

La Casa dels Mestres s'havia construït durant la Segona República per facilitar l'arrelament dels nous docents als plans d'ampliació d'horari i de prolongació dels estudis obligatoris d'aleshores. Potser havia estat cosa de l'alcalde Feliu Tura. No us ho puc dir amb certesa, però sospito que vaig heretar aquella feina de les meves cosines, que eren més grans que jo i que havien sigut alumnes dels mateixos mestres amb anterioritat, just quan s'havia acabat la guerra que havia donat pas a la dictadura franquista.

El cas és que la senyoreta Teresa s'havia adonat que m'avorria a les seves classes i els diumenges, quan portava al cistell el compte del que m'havien de pagar, em feia seure a la taula del menjador d'aquella minúscula casa situada a la planta baixa del que avui és el carrer de Palaudàries i compartíem unes galetes Maria –una per a ella i una per a mi– i, amb l'excusa que repassàvem els comptes, s'inventava problemes de matemàtiques en què hi havia cotxes, atletes, pastissos, dipòsits d'aigua i cabals de rius inconeguts. M'agradaven molt aquelles estones d'històries plenes de números.

Al final del meu període amb la senyoreta Teresa Ferreres l'augment del nombre d'alumnes havia obligat a posar més pupitres i, encara que els de

fòrmica fossin nous, ens inventàvem arguments de tota mena per quedar-nos en els pupitres antics, els compactes, que portaven incorporat un banc per a dues personetes i tenien un forat per al tinter que només feiem servir el dia que tocava cal·ligrafia. Aquest orifici connectava amb l'autèntic tresor, que era el calaix que apareixia quan aixecàvem aquella superfície de fusta que ens servia de taula per escriure, de festejador per a converses amagades, d'escut per a aventures i de protecció contra els objectes voladors.

L'increment d'alumnes es corresponia amb el gran creixement demogràfic que vivia Mollet a causa del fenomen migratori. De trenta-cinc alumnes per aula, vam passar a cinquanta i de cinquanta a setanta. Les «autoritats competents» van decidir fer un segon pis en una escola que havia estat pensada per tenir sempre una sola planta. Primer va créixer el costat dels nens i després el de les nenes. A la llarga, aquelles obres fetes a corre-cuita van provocar molts problemes a la teulada i a principis dels anys noranta va caldre substituir-la del tot.

Si ara refaig aquell camí de casa a l'escola sembla impossible que aleshores hi anés per caminets de terra, entre els camps, que servien de dreuera. L'entorn físic dels Col·legis Nous va canviar ràpidament. A meitat dels anys seixanta, a les dues riberes del torrent hi van créixer uns blocs de pisos mai vistos i el que avui coneixem com a carrer Vínzia es va omplir de moltes cases d'autoconstrucció, i rere el talús de la via els pisos Sala canviaven definitivament la fesomia del nostre municipi: de poble rural a suburbi industrial.

Les nenes de la meua edat que havien vingut de lluny van passar a ser companyes de classe i de pati. Les classes eren des del febrer de 1939 obliga-

tòriament en castellà i al pati vam anar parlant de mica en mica en aquella llengua per jugar totes juntes. Només teníem en català les lectures del senyor Artur Barres, el mestre més pacient que he conegut. Seia al capdamunt de les escales centrals per llegir-nos Amades³ tot i que així posava en risc la seva feina. Aquell home exigiu, sense cabells, de cara i mans arrugades, era el meu heroi, llavors. De la seva boca van sortir-ne les cent millors rondalles populars, les cent millors llegendes, les cent millors cançons de Nadal, jocs de paraules i jocs de memòria, que són passatges diversos del *Costumari*. No vaig

Figura 1. Alumnes dels Col·legis Nous amb el mestre Artur Barres, en una xocolatada a l'era de can Pinyonaire

preguntar-me mai com s'havien salvat de la crema i ara voldria saber-ho i poder-vos-ho explicar. El mestre Barres i més tard el senyor Jaume Coll, amb les seves classes de català al Casal Cultural, van servir-nos els mots en una acció volgudament discreta, obligadament discreta.

Espurnejar, amoixar o xiuxiuejar són paraules que han quedat per sempre vinculades al seu intent que el català no desaparegués de les nostres vides menudes. Tampoc he oblidat la seva habilitat per repartir entre tanta mainada els caquis –que anomenàvem palosantos–, que cada any queien d'un arbre de poca alçada i que posava a la nostra disposició. El senyor Barres aconseguia distribuir-los perquè en mengessin les criatures que més gana passaven a casa i perquè les altres ens sentíssim satisfetes amb les racions petites però igualment sucoses i dolces. Tornàvem a les nostres classes amb els dits enganxosos d'una dolçor plena d'humanitat.

També era ell qui procurava que obtinguéssim les suficients fulles de les moreres que arrencades dibuixaven el passeig d'entrada a l'escola. Encara en queda alguna en el pati actual amb el tronc recargolat pels anys. Vam aprendre així aquell miracle de la natura que és el procés de metamorfosi: unes larves en forma de cuc que devoraven les fulles d'aquells arbres que el senyor Barres protegia dels nostres salts, les crisàlides dins els capolls de seda i aquella bogeria quan apareixien els insectes adults, les papallones, tan efímeres. No era conscient de la transcendència d'aquelles estones de

³ Joan Amades ha estat considerat i reconegut com un destacat etnòleg i estudiós de la cultura popular catalana. Era conseqüent del Museu d'Indústria i Arts i responsable de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. El seu treball de recopilació es va materialitzar en una copiosa producció de llibres com ara el *Costumari català*, encara avui un referent imprescindible en els estudis de folklore dels Països Catalans.

pati i ara ja en tinc un record potser mitificat en el racó més dolç del pensament gràcies a aquell home menut i vell i agraeixo i alhora entenc les tardes de diumenge que es parlava de política a can Pinyonaire. Guardo com un tresor unes fotografies amb els morros plens de xocolata desfeta de quan l'Artur Barres era el mestre del meu germà Esteve. I cada any dedico els caquis que menjo a la seva memòria.

En aquells dies la meva amiga de l'escola, la meva companya de pupitre amb banc per a dues personetes, era la Rosa Izquierdo. Ens aveníem molt, ens aveníem en tot. Els seus pares van decidir portar-la a l'escola privada i no sé si van ser conscients que amb aquella decisió van esquinçar una gran amistat. A una determinada edat ja no tornes a trobar la companya «inseparable». Quan la Rosa Izquierdo va marxar, els

meus càstigs per passar al pati dels nens van incrementar-se molt.

La carranca o el "titllo", la rotllana i el mocador, un-dos-tres-de-cara-a-la-paret, la gallineta cega, van deixar d'interessar-me i, enriada amb el món, preferia la llarga serp i el cavall fort del pati dels nens. Fins i tot preferia els gepots, que era un joc que feia que sempre rebés forts cops d'una pilota desinflada. Em sembla que van ser tres les vegades que em vaig trencar ossos dels braços amb aquests jocs i en aquell pati que no em pertanyia segons els canons d'una escola que després d'haver estat de les primeres a implantar la coeducació es veia obligada a separar-nos per sexes.

El cas és que complir aquelles normes que no entenia no era el meu fat i llavors s'havia d'avisar el meu germà gran perquè em portés a casa. Ho feia a desgrat, cinc metres davant meu, i m'obligava a caminar de pressa, i cada contacte de la sabata a terra tenia una rèplica dolorosa en els ossos inestables. Remugava i quan arribàvem a casa els seus crits se sumaven als crits de la mare. Afortunadament, el doctor Santiago Tiffon, ja molt gran, cosiria les ferides o arrengreraria els ossos trencats.

D'aquesta manera havia arribat, quasi sense adonar-me, a la classe de la senyoreta Victoria Garcés. Era una dona elegant i culta, afable i disciplinada a la vegada. Amb ella vaig descobrir el pintallavis, la permanent dels cabells, les equacions, les derivades, la història i la immensitat del planeta Terra. Em vaig embadalir amb la inesgotable font de coneixements de les diferents branques de les ciències naturals.

Per a mi, aquest període va ser la descoberta de l'infinit, de l'incomensurable, del que podia aprendre i encara no sabia. Una enciclopèdia

262

Figura 2. Rosa Izquierdo i Montserrat Tura, alumnes dels Col·legis Nous, l'any de la seva graduació (1967)

Álvarez⁴ que ja havia servit al meu germà i a algun dels meus cosins abans que m'arribés a mi, i les meves ganes d'aprendre desbocades, van fer la resta.

La Victòria Garcés era germana del gran poeta Tomàs Garcés⁵ i esposa del mestre Jaume Coll, però brillava amb llum pròpia i no hauria calgut que fes referència del seu parentesc amb persones importants. Havia nascut per ensenyar. Protegia les seves alumnes amb ungles i dents, sense perdre mai l'elegància. Segurament no ho era tant, però a mi em semblava molt alta i esvelta. Venia a les classes amb sabates de taló, unes faldilles llargues cenyides, amb tall posterior. En aquella època totes volíem ser mestres quan fóssim grans perquè en realitat volíem ser com ella. Amb els anys, els cabells adoptarien un color blanc nacrat i uniforme que va permetre mantenir aquesta elegància captivadora. Tenia tres fills i amb l'Oriol, el més petit, vam ser anys després molts amics.

La primera lliçó que va ordenar-nos d'estudiar, i sobre la qual va anunciar que ens examinaria —una paraula nova per a totes— va ser la dels orígens de la Terra. El meu pare va sortir al meu auxili, com tantes vegades, i vam aprendre junts els temps geològics mentre ell munyia les vaques. Ho vam fer cantant, com ho havíem fet abans amb les taules de multiplicar. Ho faríem en català, com sempre, i només me'n recordo si

ho canto: Cenozoic, Mesozoic, Paleozoic, Proterozoic i Arcaic. Segur que aquesta divisió del temps geològic de la Terra ja no és vigent, però només ho puc cantar d'aquesta manera. Tenia vuit anys, portava els cabells impregnats amb vinagre per combatre els polls i recollits en dues trenes i sabia que hi hauria d'afegir una lletra o quan m'ho preguntessin a la classe, per dir-ho en castellà.

Els mitjons es donaven i sempre els portava al turmell. Damunt dels genolls la pell es tallava pel fred i del rosat passava a un marronós que durava tot el que durava el fred intens, perquè les cames estarien exposades directament a les baixes temperatures, sense cap teixit compassiu. En els dits de les mans i dels peus i en el pavelló de les orelles, unes petites formacions endurides no ens deixaven dormir quan s'escalfaven els llençols sota les pesades mantes, perquè els penellons couen quan s'escalfen. Les sabates no arribaven senceres al bon temps i els camins que caminàvem s'enfangaven amb la pluja. Les katuskes, quan en teníem de la nostra mida, ens encetaven un cercle a mitja cama però saltar sobre la zona més profunda del bassal era un dels nostres jocs preferits i una de les raons per ser exposades davant de totes les companyes de classe com l'exemple del que no calia fer amb una bata que en algun moment havia sigut blanca.

⁴ L'Enciclopèdia Álvarez va ser un dels llibres escolars que més es va fer servir durant el franquisme, des del 1954 al 1966. Antonio Álvarez Pérez, el seu autor, era un mestre que exercia a Zamora.

⁵ Tomàs Garcés (1901-1993), escriptor i advocat, i s'inicià en el periodisme col·laborant a *La Publicitat*, *Revista de Poesia*, *Revista de Catalunya*... Fou un dels fundadors de *Quaderns de Poesia*. El seu primer llibre *Vint cançons* (1922), amb pròleg de Carles Riba, fou una revelació i va obrir una via diferent a la del simbolisme en què s'havia instal·lat el noucentisme. Els seus poemes, elaborats curiosament, entroncaven amb una tradició popular, des de llavors reelaborada de manera culta, sense ingenuïtats ni simplismes. Fou amic inseparable de Salvat Papasseit, encara que els seus estils foren ben diferents. Per tota la seva extensa producció poètica i per la mètrica emprada, que donava sonoritat lleugera a un nou estil de poesia, fou considerat el poeta que escrivia cançons, a la qual cosa hi va ajudar el títol del seu primer llibre. *Escrit a terra* (1985) fou el darrer.

Era entremaliada, una trapella, i per a mi el joc havia de ser sinònim de corredissa, de patinada, d'escalada, de salts i de tombarelles. No hi havia jocs de sobretaula a casa. Quan ens volien tenir quietes ens feien triar mongetes, pelar pèsols, treure la gruixuda baina de les faves més tendres. Malgrat les bones notes, no era l'alumna "empollona" i repel·lent que descriuen els contes. Però els tres anys de la senyoreta Victòria Garcés i de l'enciclopèdia Álvarez de tercera mà van ser la descoberta de la immensitat de l'univers i de la vida microscòpica, la de les matemàtiques com a solució de tots els enigmes.

Hi ajudava el fet que l'hora de repàs la fèiem amb el seu marit, el mestre Jaume Coll, que era un home de cos i cara allargada, de veu severa, inconfusible, com si sortís del fons de la profunditat d'aquell cos llargarut. Portava ulleres i això el feia més professor. En aquella època a mi també van posar-me'n i de cop veia millor les lletres i els números que omplien la pissarra.

Un dels mèrits més destacables d'aquell ensenyant vocacional va ser organitzar una classe en què a l'hora de repàs havia de combinar la filera d'alumnes que preparava per examinar-se de batxillerat «per lliure» a l'institut de Granollers amb els seus alumnes habituals de diferents i progressius cursos d'ensenyament primari de l'època i les nenes que veníem de l'aula de la seva esposa. Tots junts participàvem en aquella sessió de repàs, en una coeducació improvisada i tolerada, sempre pendants del rigor de l'inspector de torn, tot i que en la pròpia concepció de l'hora de repàs ja hi havia una tolerància estranya, perquè servia sobretot per treure's un sobresou que aquella administració dictatorial i aruïnada per la corrupció instituciona-

litzada no podia garantir-los. El nostre repàs, el meu i el del meu germà gran que es preparava els exàmens de batxillerat, es pagava amb un quilo de patates i mitja dotzena d'ous al mes.

Admirada per les matèries que estudiaven els alumnes de la filera situada prop de la finestres de guillotina que s'encallaven sovint, m'embadalia amb els llibres que compartien, perquè cada un era d'una matèria: gramàtica, ciències naturals, matemàtiques, història... Els nois que cursaven estudis de batxillerat no superaven la desena i parlaven un llenguatge diferent: ingrés, elemental, superior, revàlida, lletres, ciències. En aquestes paraules s'hi gestava un projecte de futur que passava per saber moltes coses més i accedir a un món superior de coneixement conegut com a universitat. A les nenes d'aquella escola no se'ls havia ni explicat l'existència d'aquest camí. El més elevat al que podien aspirar era a estudiar «comerç», un curs de preparació professional per poder escriure a màquina, fer servir una calculadora incorporada a una caixa registradora i el *debe* i l'*haber* de les columnes de comptabilitat.

La senyoreta Trini, el senyor Barres, la senyoreta Aurora, el senyor Coll i el senyor Benavente estaven sota sospita de no haver deixat enrere l'escola de la Segona República. Havien purgat tants mestres, i molts d'altres s'havien exiliat, que el nou règim havia de "refiar-se" de mestres "sospitosos" per poder tenir docents en les escoles públiques. En el cas d'aquests professors, havien elevat la sospita de "manca d'addicció al règim" quan van signar un escrit de suport al regidor d'ensenyament republicà del període bèl·lic –en Jacint Marquina– quan era sotmès a un judici sumaríssim a la tornada de tres anys d'exili i de camps de concentració a

Figura 3. Primera promoció de batxillerat dels Col·legis Nous, l'any 1961. Alumnes del mestre Jaume Coll

265

França, l'any 1942.⁶ Era massa arriscat deixar l'adoctrinament a aquests sospitosos. I tenien raó, jo no els recordo gens adoctrinadors.

L'oració d'inici al matí, la versió d'una història que no era, les classes en castellà, les visites sovintejades de la inspecció on se'ns feia cantar l'himne "nacional" —que llavors encara tenia lletra—, la llarga preparació per anar a saludar al dictador Franco quan va passar per la carretera de Barcelona a Puigcerdà —que llavors estava prop de l'escola— havia quedat llargament compensada per la seva entrega al benestar i a la formació de la mainada al seu càrrec. És

veritat que en algun moment ens van fer cantar "Cara al sol", i ho sé perquè han passat els anys i si em deixo portar per la tonada encara recordo retalls de la seva lletra, però la resta de la vida als Col·legis Nous compensava de manera suficient tot això perquè el record no sigui sinistre, ni fosc, ni sòrdid, ans al contrari. Són les caigudes en el pati irregular per les nostres construccions de túnels i cases per a personatges fantàstics el que guanya en la memòria. Són els genolls sempre amb crostes de ferides que abans de cicatritzar ja havien sagnat per una nova caiguda en els nostres jocs i rialles el que perdura en

⁶ Document que forma part de l'expedient del judici sumaríssim (1942) signat per Aurora Santamaría, Jaume Coll, José Benavente, Artur Barres, Trinitat Falgueras, Margarida Delclòs en què afirmaven que el regidor Jacint Marquina (ERC) sempre havia fet tot el possible per a la cura dels infants durant els anys que va ser regidor d'Ensenyament (1936-1939). El regidor, malgrat tot, fou condemnat i els mestres foren considerats sospitosos de simpatitzar amb la Segona República.

la memòria. És l'aprenentatge, el valor del coneixement, el que persisteix passats tots aquests anys.

Això sí, aquest insuficient adoctrinament s'intentava compensar amb uns matins de dissabte de rosari i d'història sagrada. I quan l'escola va ser ampliada ho van compensar amb professors ben allixonats per allixonar.

En el cas de les nenes, ens va arribar la senyoreta Asunción Sabrido, que era cap de la Sección Femenina de la Falange local. No vaig adonar-me de com els meus mestres havien fet d'escut protector fins que l'acció deliberada de "corregir les meves desviacions familiars" es van fer evidents, selectives, implacables, durant el curs que la vaig tenir de mestra.

Havien passat vint-i-nou anys des de la victòria feixista i quasi dotze anys des que jo havia nascut. El primer dia que vaig arribar preguntant al meu pare per què nosaltres érem els "dolents" i per què em deien "roja", el pare va adonar-se que alguna cosa havia canviat.

Ell i la mare intentaven mantenir-nos allunyats dels problemes polítics que patien. Fins aleshores, els mestres havien trobat una simbiosi acceptable perquè el nostre temps escolar fos sobretot un temps per aprendre i per jugar. El meu record de la infantesa és, tret de la tristesa que s'arrapa per sempre a una mare que ha perdut un fill, una etapa de jocs alegres i de descoberta feliç; també de cansalada viada com la carn més saborosa. Una vida de camins, boscos, pols i olor de terra mullada.

De les coses greus que passaven en els anys foscos de la dictadura, me n'assabentaria més tard. Les converses polítiques i les cançons en veu baixa eren una "singularitat normalitzada", i les capes de la Guàrdia Civil al voltant del turó on vivíem, també.

Paradoxalment, els anys més franquistes de la meua escolarització no van ser els de la primera etapa, més propera a la postguerra, sinó els d'un professorat de llarga trajectòria falangista que arribaria durant els anys seixanta.

Tot d'una, l'escola havia canviat. Subtilment per a la classe i molt especialment per a mi. A la Tura se li havia d'ensenyar el "camí adequat". Ja no m'havia d'aprendre els temps geològics de la Terra sinó les biografies de les pàgines finals d'aquella enciclopèdia Álvarez que jo volia deixar enrere, embadalida com estava amb els llibres que feien servir els nois de la filera del batxillerat.

José Antonio Primo de Rivera, els generals Mola, Moscardó o Sanjurjo, el comandant Yagüe i el propi Francisco Franco i la seva esposa eren els nous protagonistes. Calia saber la seva data de naixement, les seves "gestes" i especialment el seu combat per a foragitar els perills del "dominio rojo". Tot d'una, l'Alcazar de Toledo va passar a ser l'únic monument important de totes les meravelles que jo volia conèixer en un món ple de tresors per descobrir i del qual els mestres anteriors me n'havien obert la porta.

En aquell curs vaig conèixer els racons on es complien els càstigs de cara a la paret. Vaig saber què era ser expulsada de la classe just quan començava l'estona dedicada a les matemàtiques, els meus números, una de les meves passions. Les notes d'aquell curs es van quedar totes en el llistó justet de l'aprovat.

El curs es va acabar els primers dies de juliol de 1967. Fins a novembre no compliria tretze anys i l'escola primària de l'època era fins als catorze. Però em volien fer fora abans d'hora i van tro-

bar la manera. A l'informe hi deia que "habia cursado todas las materias que contienen los estudios de enseñanza primaria" i amb un certificat que no certificava sinó que expulsava em van allunyar de les aules.

A casa ho van viure com un greu problema per a mi, com una manera més de represaliar-nos, però jo tenia els llibres de batxillerat del meu germà gran. La mare va dir-li a la Rosa Maria Securín, que aleshores era una joveíssima mestra, que em donés classe una hora al dia, classe "del que fos", de francès per exemple, que servia per anar "nord enllà" i el pare el parlava dels seus anys d'exili a França.

El que pretenia ser un càstig, va esdevenir una gran oportunitat perquè va ser aleshores quan vaig descobrir que em podia examinar de les diferents matèries que contenien els cursos del batxillerat a l'institut de Granollers i que hi havia convocatòries de juny i de setembre. En tres anys, que significaven sis convocatòries, vaig cursar el batxillerat i vaig atrapar els de la meua edat quan per obligació legal vaig haver de fer el Curs d'Orientació Universitària (COU) en un centre homologat: l'institut de Montcada, construït just sota la primera gran autopista de peatge que venia a incrementar

Figura 4. Banderí de graduació de Montserrat Tura als Col·legis Nous, curs 1966-67

les muralles modernes d'aquell seccionat municipal.

Sense l'avidesa d'aprendre que van despertar-me els meus mestres de la primera etapa no ho hauria aconseguit. Sense ells, el càstig hauria estat la ignorància, i gràcies a ells vaig ser la primera de les nenes formades en l'ensenyament públic que va pujar les escales del majestuós edifici de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Evidentment, també era la primera de la meua família.

Em sembla que no els ho he agraït mai prou i avui m'agradaria compartir aquest homenatge amb tots vosaltres. Van ser aquells primers mestres els que em van ensenyar que hi havia portes que es podien obrir, que hi havia un coneixement que podia ser infinit i que jo també podria abastar tot allò que m'havia semblat tan llunyà. És gràcies a ells, també, que la meua vida ha transcorregut com ho ha fet i és just que me'n recordi amb agraïment però també amb molt d'afecte. Les seves vides van fer millor la meua vida. I la de molts altres nens i nenes d'aquell Mollet derrotat que mereixia renéixer.